

REBBRN

Laxen 2010-07-10 – en Ballett-skiss i 2 akter.

Den röda texten – representerar fakta om Laxen

Det lilla Laxynglet

Ett litet laxyngel kläcks högt uppe på fjällsluttningarna i de översta delarna av Tornedalen.

Därefter börjar resan ner mot Torneträsk och sedermera Torneälv. Ju längre ner i älven laxynglet tar sig, desto mer växer och utvecklas det. Snart kan ynglet till och med räkna sig som fisk.

Nere vid älvmynningen stundar den riktigt stora utmaningen, Havet! Vistelsen i älven har gjort den stark, stor, beslutsam och redo. Världen...Here I come!

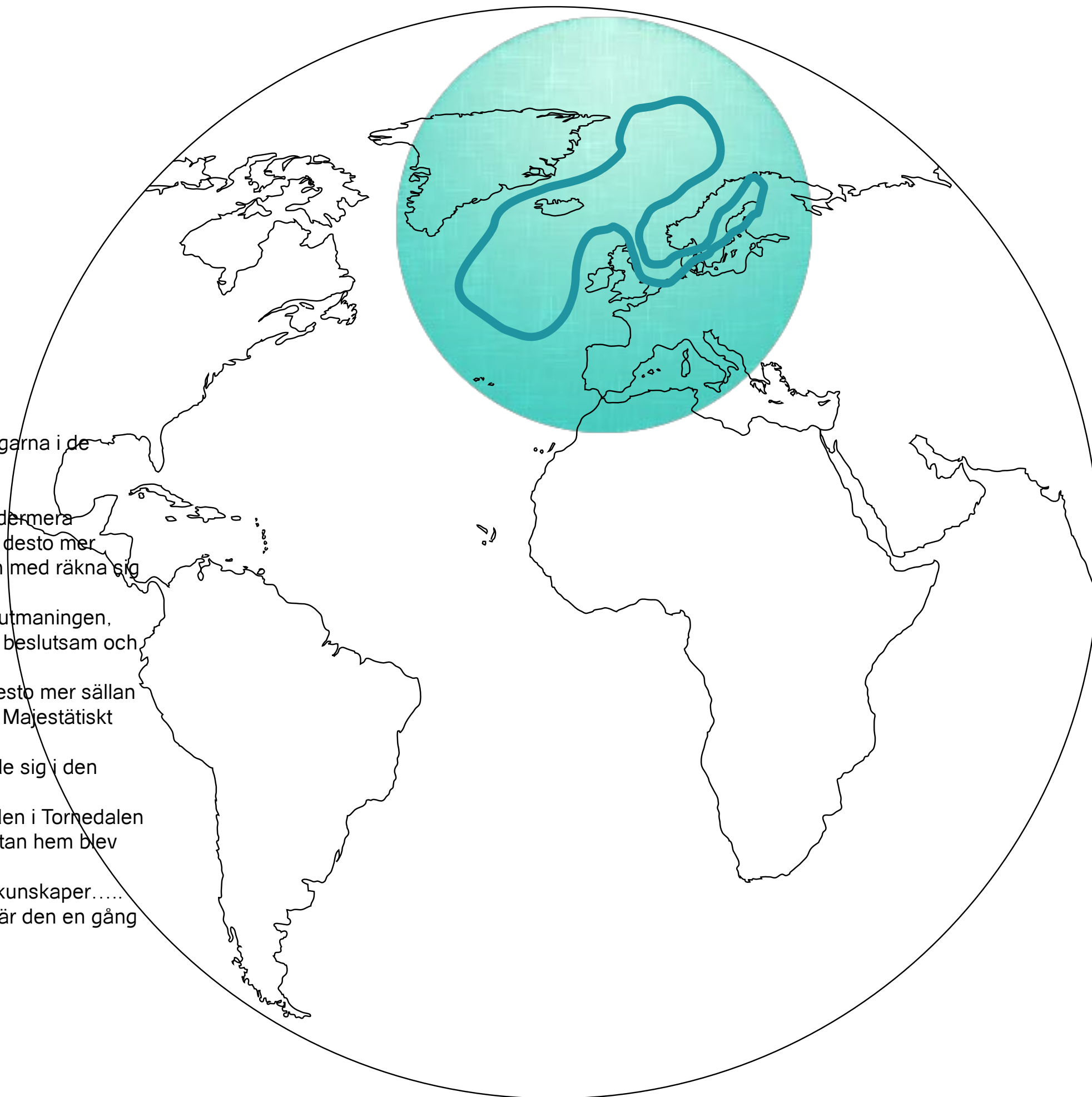
Ju längre bort från Torneälvs-vatten den kom, desto mer sällan träffade Laxen på andra Laxar från Tornedalen. Majestätiskt simmade den omkring på världshaven.

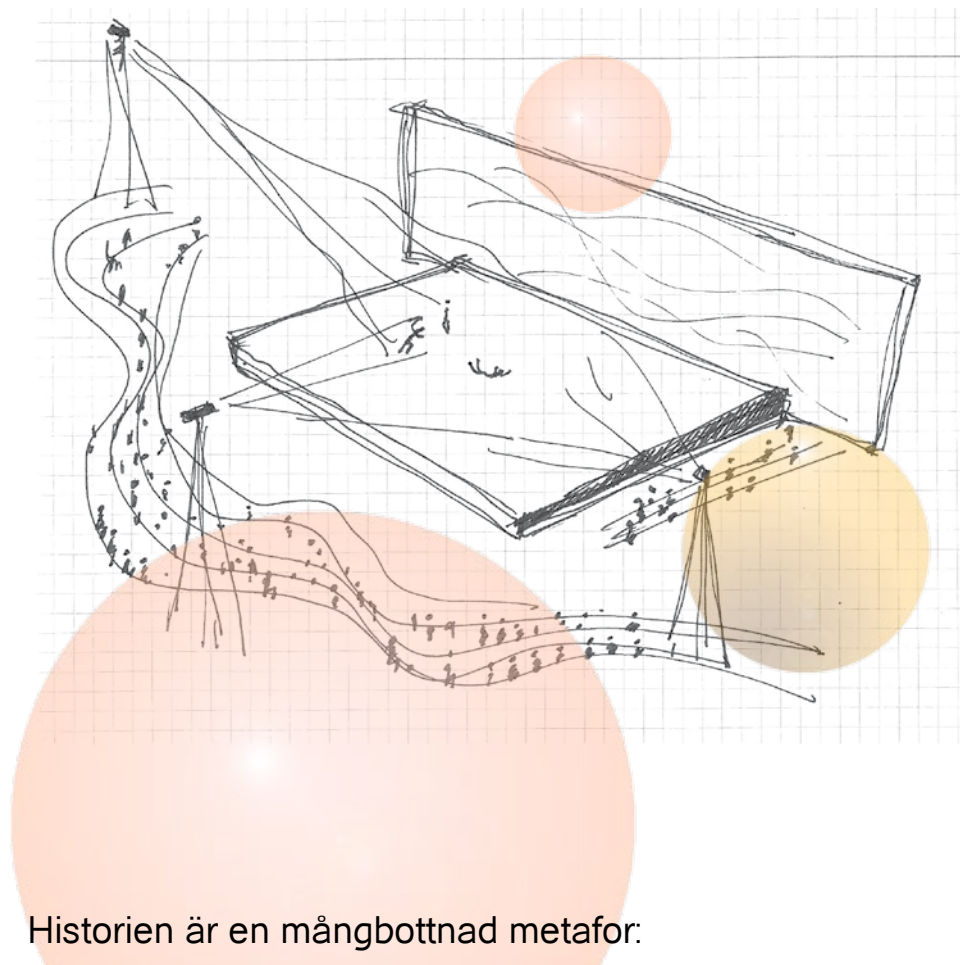
Tiden gick, intrycken och erfarenheterna samlade sig i den tystlåtna Laxen.

Med tiden började även minnena från uppväxttiden i Tornedalen att gro. Och snart var stunden kommen, då längtan hem blev alltför stor.

Fullproppad med upplevelser, erfarenheter och kunskaper..... startade den sin långa färd hem...till den plats där den en gång blev född....hem för att skapa nytt liv.....

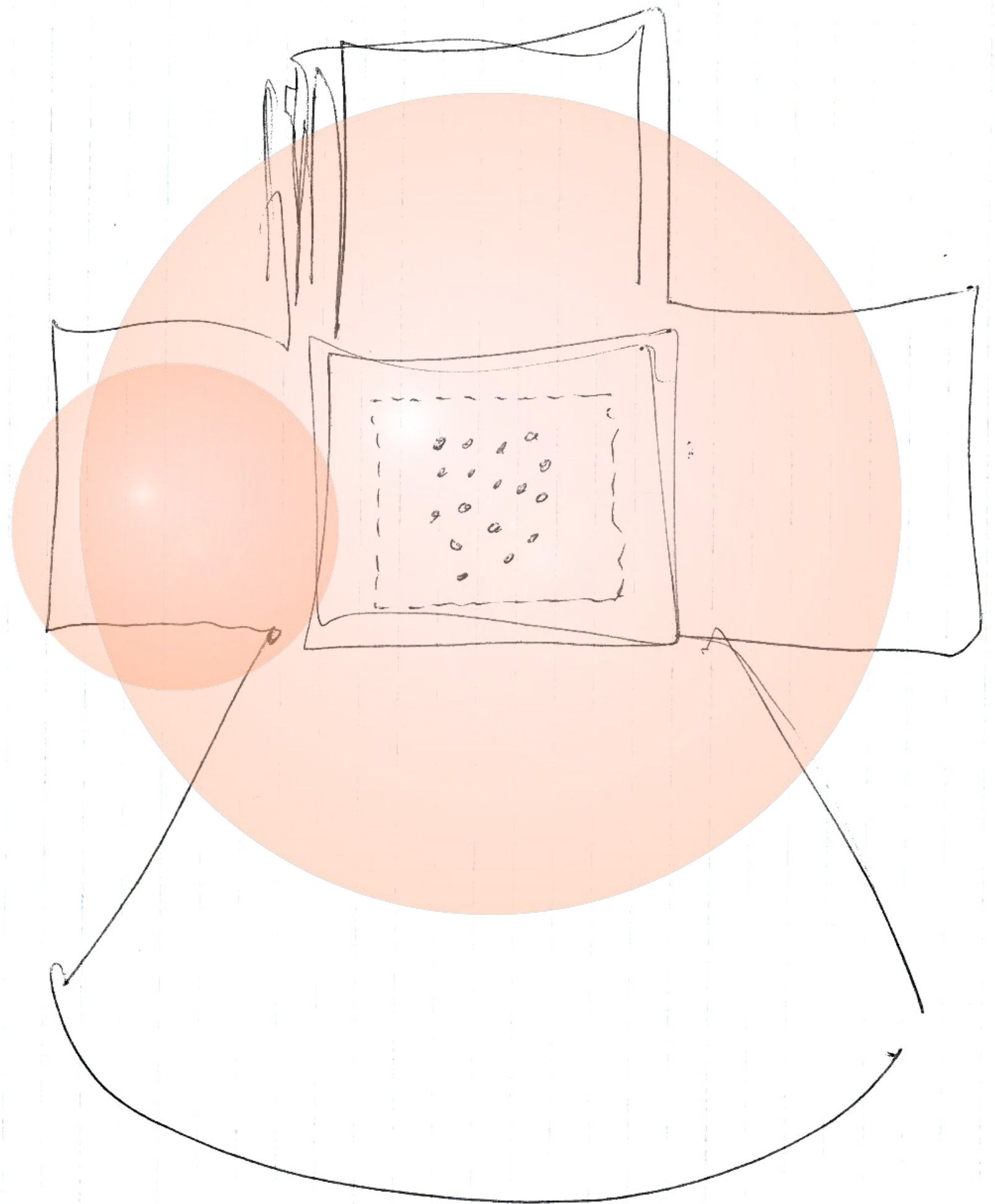
... hem för att sluta cirkeln.

Historien är en mångbottnad metafor:

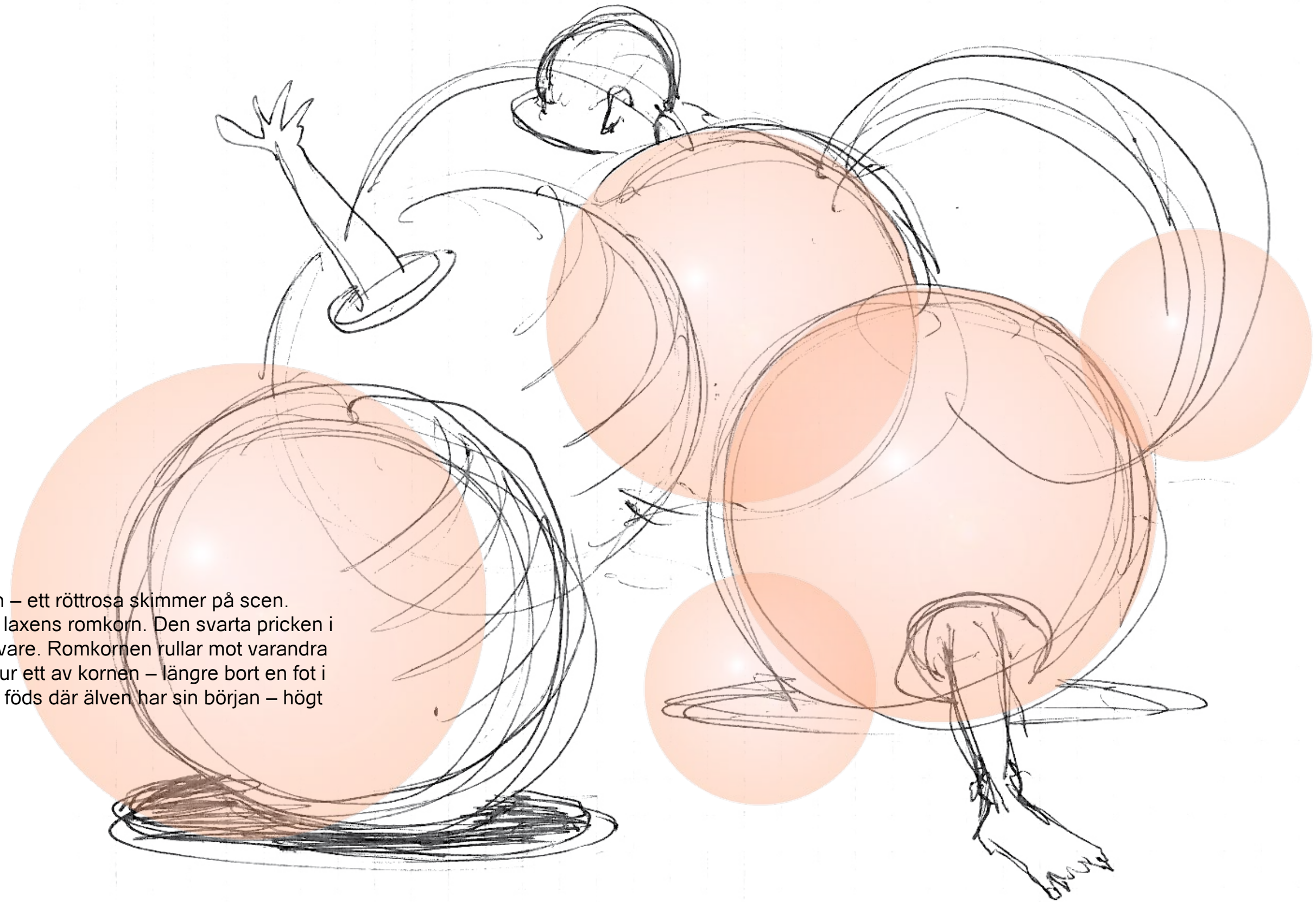
- För de hundratals ungdomar som lämnar landsbygden varje år för de stora städerna.
- För hur impulser utifrån kan återhämtas till landsbygden för att skapa nytt liv och ge ny näring.
- För en återgång till det naturliga kretsloppet.....ett kunskapskretslopp.

Allt börjar med födelsen.

Varje laxhona producerar ca 1000–1200 ägg per kilo kroppsvikt. Honan gräver en grop där ägg och mjölke avges och täcker sedan över gropen med sten för att skydda äggen mot rovdjur. Genomströmningen av vatten måste vara tillräcklig för att syresätta äggen.

1. En svart teaterscen – ett röttrosa skimmer på scen.
Hopkurade kroppar – likt laxens romkorn. Den svarta pricken i
romkornet blir allt intensivare. Romkornen rullar mot varandra
– plötsligt far en hand ut ur ett av kornen – längre bort en fot i
ett annat korn. Laxynglet föds där älven har sin början – högt
uppe i fjällvärlden.

En kedjereaktion fortplantar sig bland de andra kornen –
laxynglen kläcks. Frihet – frustration – rädsla – ett virrvarr av
känslor och rörelser (hur förhålla sig till omgivningen?).
Varje romkorn är unikt – en alldeles egen individ - varje födelse
är unik – varje rörelse är unik.

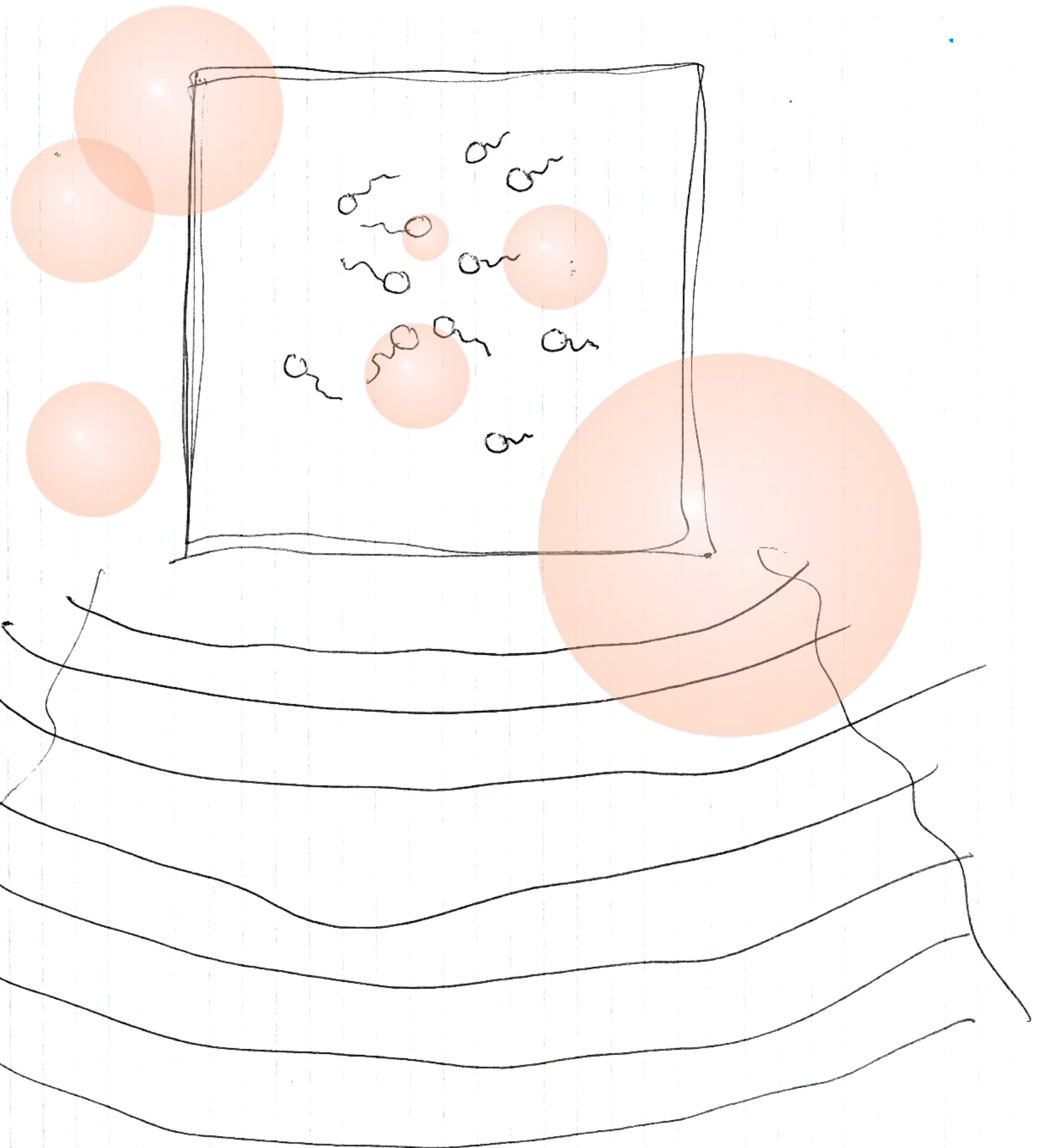

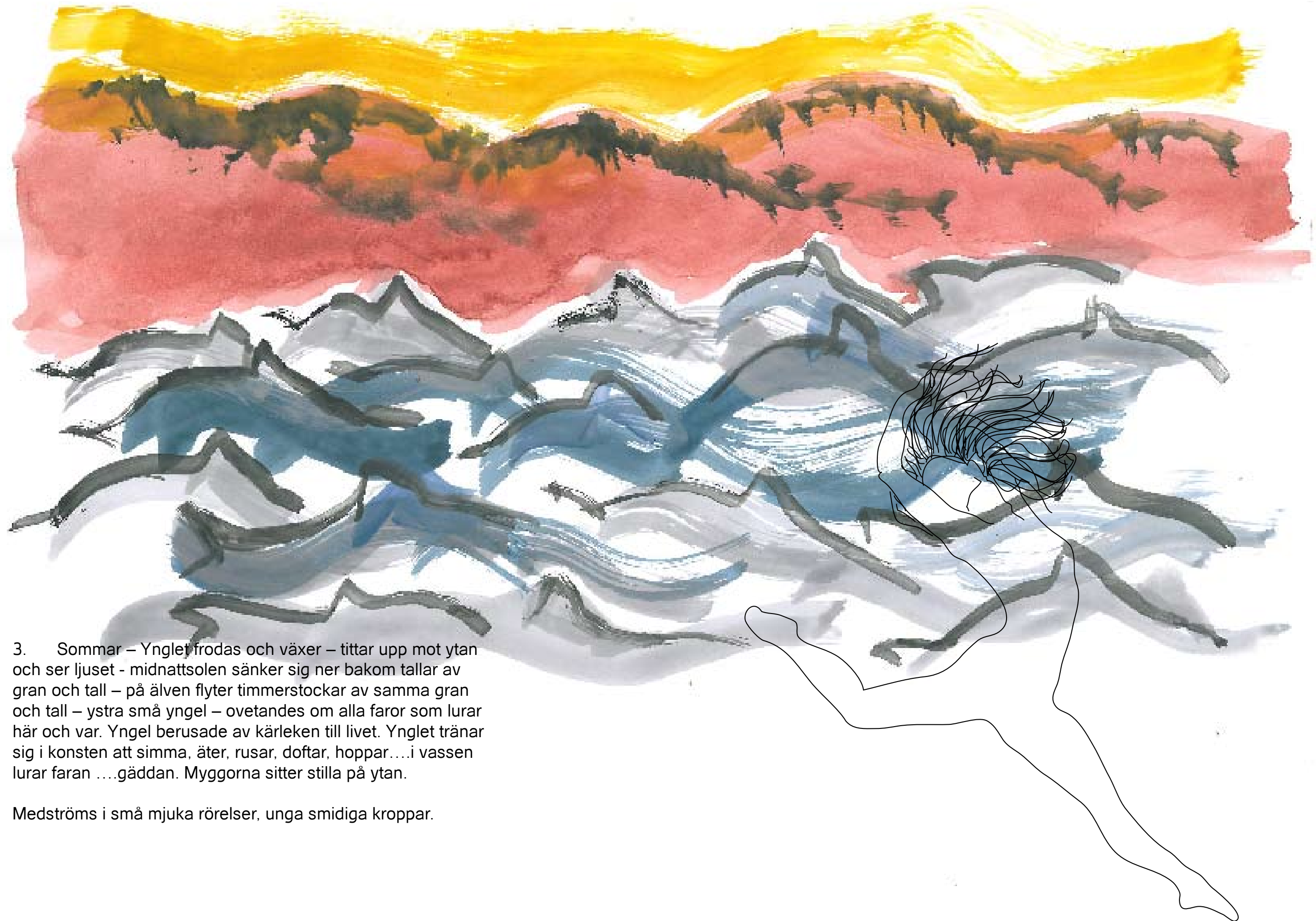
Laxäggen kläcks tidigast i februari och de nykläckta laxungarna stannar kvar ytterligare en månad i lekbotten. Under denna tid lever de av den så kallade gulesäcken. Vattentemperaturen avgör när äggen kläcks och när det är dags för laxungarna att krypa upp ur botten. Ju varmare, desto tidigare.

Laxungarna söker sig till en bra plats utmed botten, gärna bakom ett stenblock som mot vattenströmmen och rovdjur och samtidigt erbjuder gott om föda. Det är en ständig kamp om de bästa platserna. Laxungar som inte hittar en bra ståndplats riskerar att bli uppätta av gädda, lake, öring och vissa fågelarter som till exempel skrak och skarv. Överlevnaden från romkorn till utvandringsfärdig så kallad smolt brukar vara ca 0,5 – 5 %. Laxungar klarar av att leva i en hårdare vattenström än öring. Det ser man på bukfenorna som är betydligt större hos laxungar. De livnär sig på insekter och andra småkryp och är känsliga för låga syrehalter och låga pH värden på grund av övergödning och försurning. Reproduktionen fungerar inte vid pH värden under 6. En god förekomst av laxungar är därmed en bra indikation på ett friskt vatten.

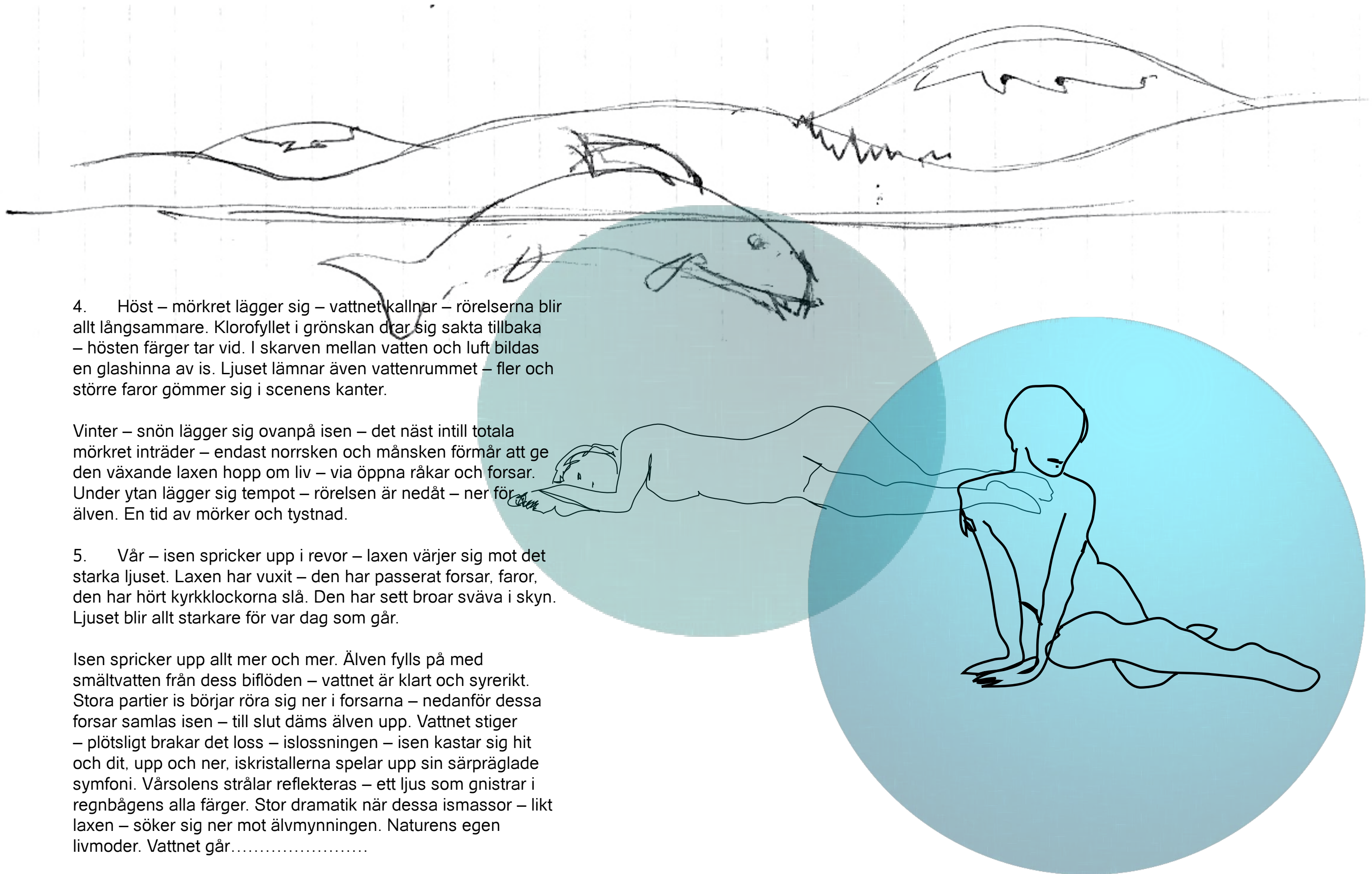
2. Laxynglet kläcks - "jag kan simma" – förvåning – glädje – upprymdhet. Dansarna simmar på golvet... först krampaktigt....därefter allt mer rytmiskt. Ynglet tar sig ner för älven. Vattenrummet går från smala bäckar till vidare bäckar – vattenrummet och ynglet växer i takt med varandra under resan ner från bäck till älv. Initialt många dansare på scen – därefter allt färre – symbol för det allt större vattenrummet.

3. Sommar – Ynglet frodas och växer – tittar upp mot ytan och ser ljuset - midnattsolen sänker sig ner bakom tallar av gran och tall – på älven flyter timmerstockar av samma gran och tall – ystra små yngel – ovetandes om alla faror som lurar här och var. Yngel berusade av kärleken till livet. Ynglet tränar sig i konsten att simma, äter, rusar, doftar, hoppar....i vassen lurar faran ....gäddan. Myggorna sitter stilla på ytan.

Medströms i små mjuka rörelser, unga smidiga kroppar.

4.   Höst – mörkret lägger sig – vattnet kallnar – rörelserna blir allt långsammare. Klorofyllet i grönskan drar sig sakta tillbaka – hösten färger tar vid. I skarven mellan vatten och luft bildas en glashinna av is. Ljuset lämnar även vattenrummet – fler och större faror gömmer sig i scenens kanter.

Vinter – snön lägger sig ovanpå isen – det näst intill totala mörkret inträder – endast norrsken och månsken förmår att ge den växande laxen hopp om liv – via öppna råkar och forsar. Under ytan lägger sig tempot – rörelsen är nedåt – ner för älven. En tid av mörker och tystnad.

5.   Vår – isen spricker upp i revor – laxen värjer sig mot det starka ljuset. Laxen har vuxit – den har passerat forsar, faror, den har hört kyrkklockorna slå. Den har sett broar sväva i skyn. Ljuset blir allt starkare för var dag som går.

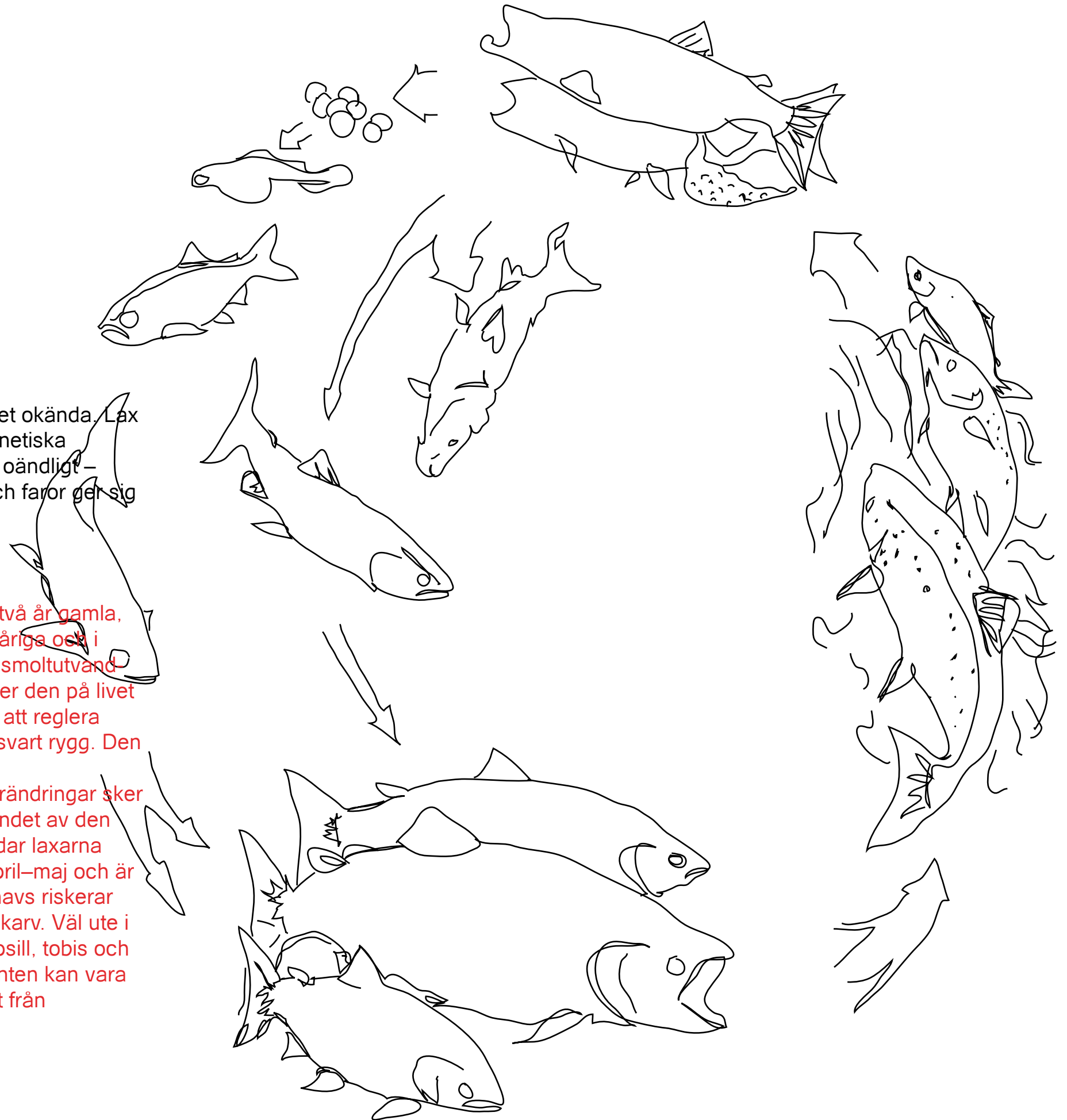
Isen spricker upp allt mer och mer. Älven fylls på med smältvatten från dess biflöden – vattnet är klart och syrerikt. Stora partier is börjar röra sig ner i forsarna – nedanför dessa forsar samlas isen – till slut däms älven upp. Vattnet stiger – plötsligt brakar det loss – islossningen – isen kastar sig hit och dit, upp och ner, iskristallerna spelar upp sin särpräglade symfoni. Vårsolens strålar reflekteras – ett ljus som gnistrar i regnbågens alla färger. Stor dramatik när dessa ismassor – likt laxen – söker sig ner mot älvmyningen. Naturens egen livmoder. Vattnet går.....

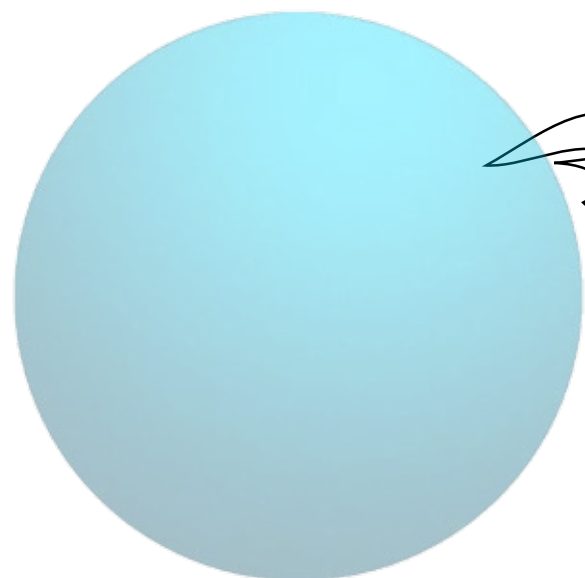
6. Älvmynningen – skall vi våga oss ut? Ut i det okända. Lax ynglingen tvekar – men nyfikenheten och den genetiska signalen är alltför stor. Vattenrummet ter sig nu – oändligt – kobbar och skär är nya bekantskaper. Nya hot och faror ger sig till känna.

Smoltifiering, utvandring och tiden i havet

Laxen vandrar ut till havet på våren när de är ca två år gamla, även om vissa individer vandrar ut redan som ettåringar och i sällsynta fall som treåringar. Inför den så kallade smoltutvandringen genomgår laxen en process som förbereder den på livet i saltvatten. Under smoltifieringen ökar förmågan att reglera salthalten i kroppen och kroppen blir silvrig med svart rygg. Den nya färgen är ett bättre kamouflage i den öppna vattenmassan i havet. Även beteendemässiga förändringar sker vid smoltifieringen. Bland annat minskar försvarandet av den egna ståndplatsen och vid smoltutvandringen bildar laxarna stim. Smoltutvandringen sker framförallt under april–maj och är en farlig tid för de unga laxarna. På vägen ut till havs riskerar de att möta många rovdjur, som gädda, säl och skarv. Väl ute i havet börjar laxen snabbt att äta byten som skarpsill, tobis och sill och växer snabbt. Vandringarna i Nordostatlanten kan vara mycket långa. I det fallet skiljer sig laxen markant från havsöringen som håller sig till kustnära vatten.

Slut på 1:a akten – PAUS.

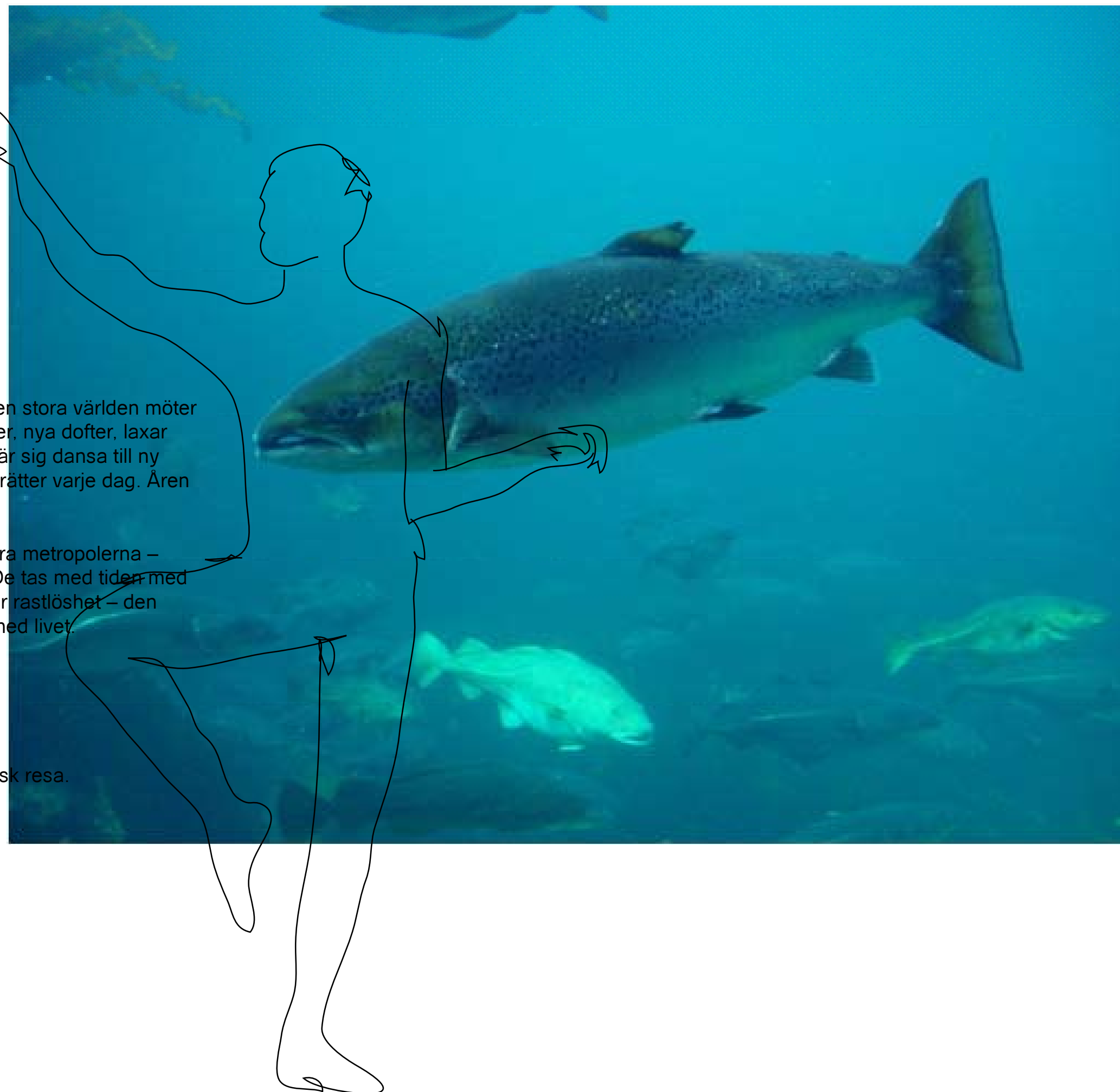

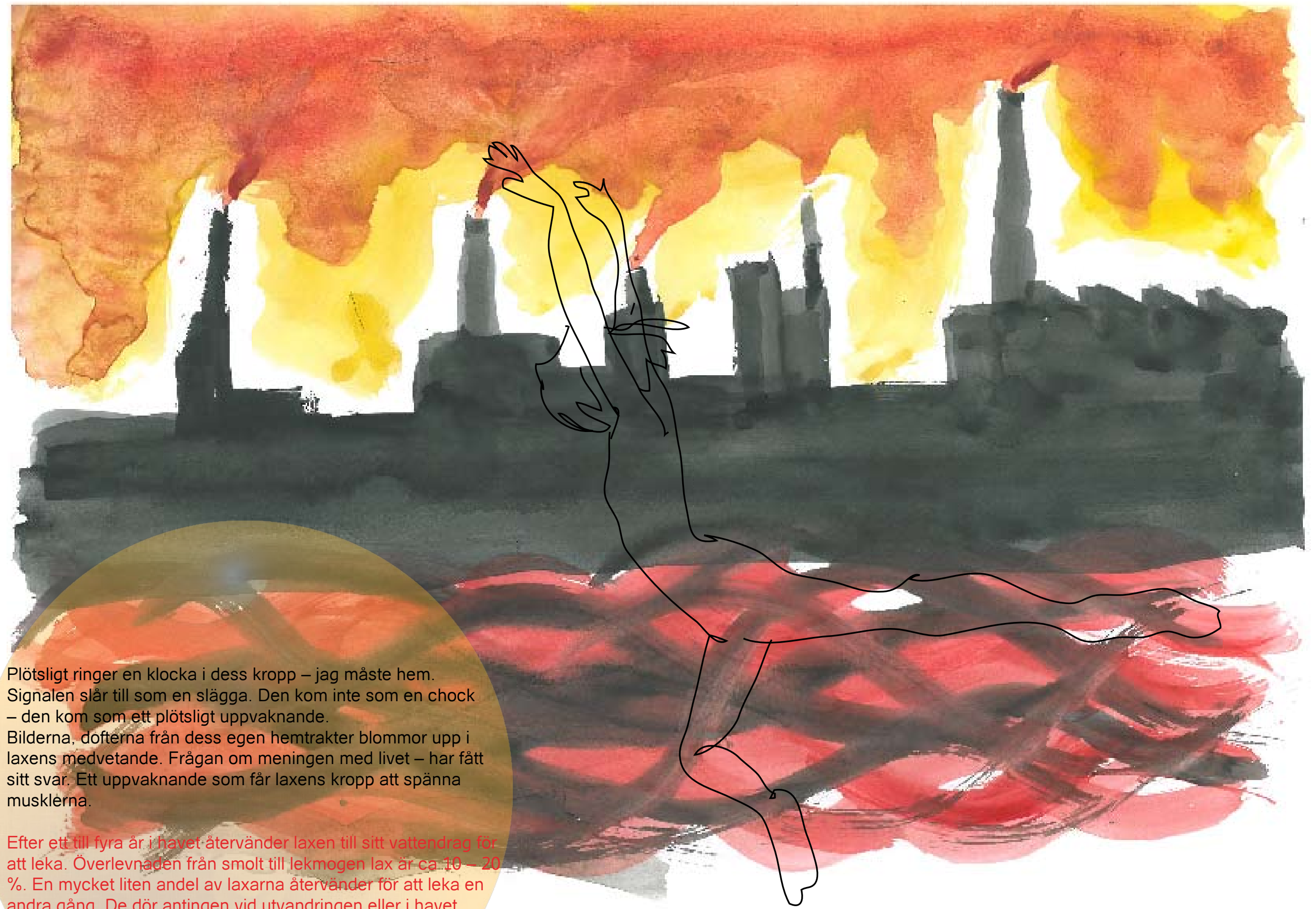

7. Havet – laxens egen galax – ute i den stora världen möter den med ungdomlig nyfikenhet nya kulturer, nya dofter, laxar från andra länder. Den går på diskotek – lär sig dansa till ny musik. I restaurangerna serveras nya maträtter varje dag. Åren går – laxen växer sig allt större.

8. Laxen blir allt mer etablerad i de stora metropolerna – nyheterna – är inte längre lika extatiska. De tas med tiden med ett behärskat jämnmod. Emellanåt inträder rastlöshet – den börjar till och med fundera på meningen med livet.

Resan är inte bara en vacker och romantisk resa.
Stora miljöhot tornar upp i fjärran.

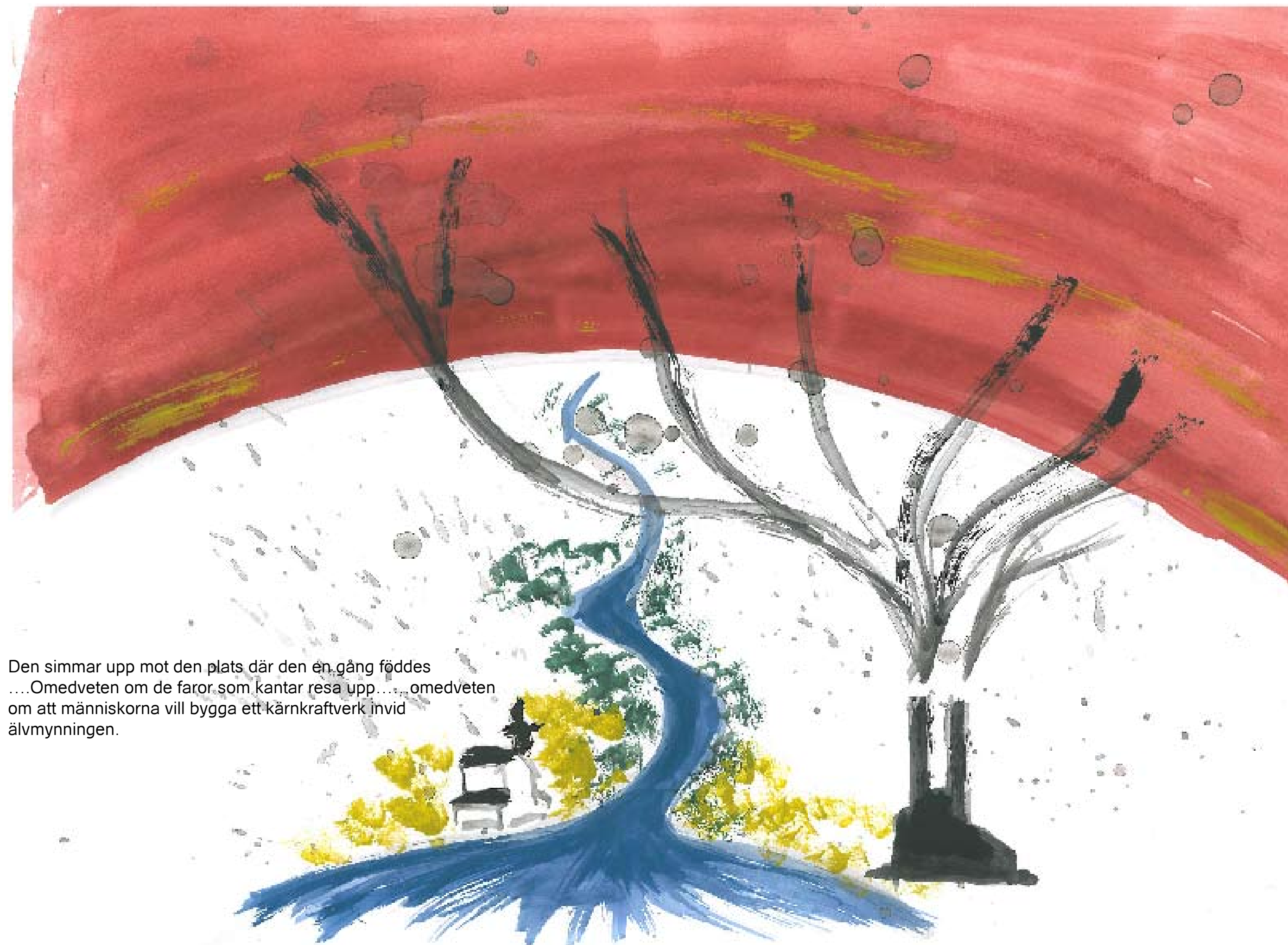
Plötsligt ringer en klocka i dess kropp – jag måste hem. Signalen slår till som en slägga. Den kom inte som en chock – den kom som ett plötsligt uppvaknande. Bilderna, dofterna från dess egen hemtrakter blommar upp i laxens medvetande. Frågan om meningen med livet – har fått sitt svar. Ett uppvaknande som får laxens kropp att spänna musklerna.

Efter ett till fyra år i havet återvänder laxen till sitt vattendrag för att leka. Överlevnaden från smolt till lekmogen lax är ca 10 – 20 %. En mycket liten andel av laxarna återvänder för att leka en andra gång. De dör antingen vid utvandringen eller i havet.

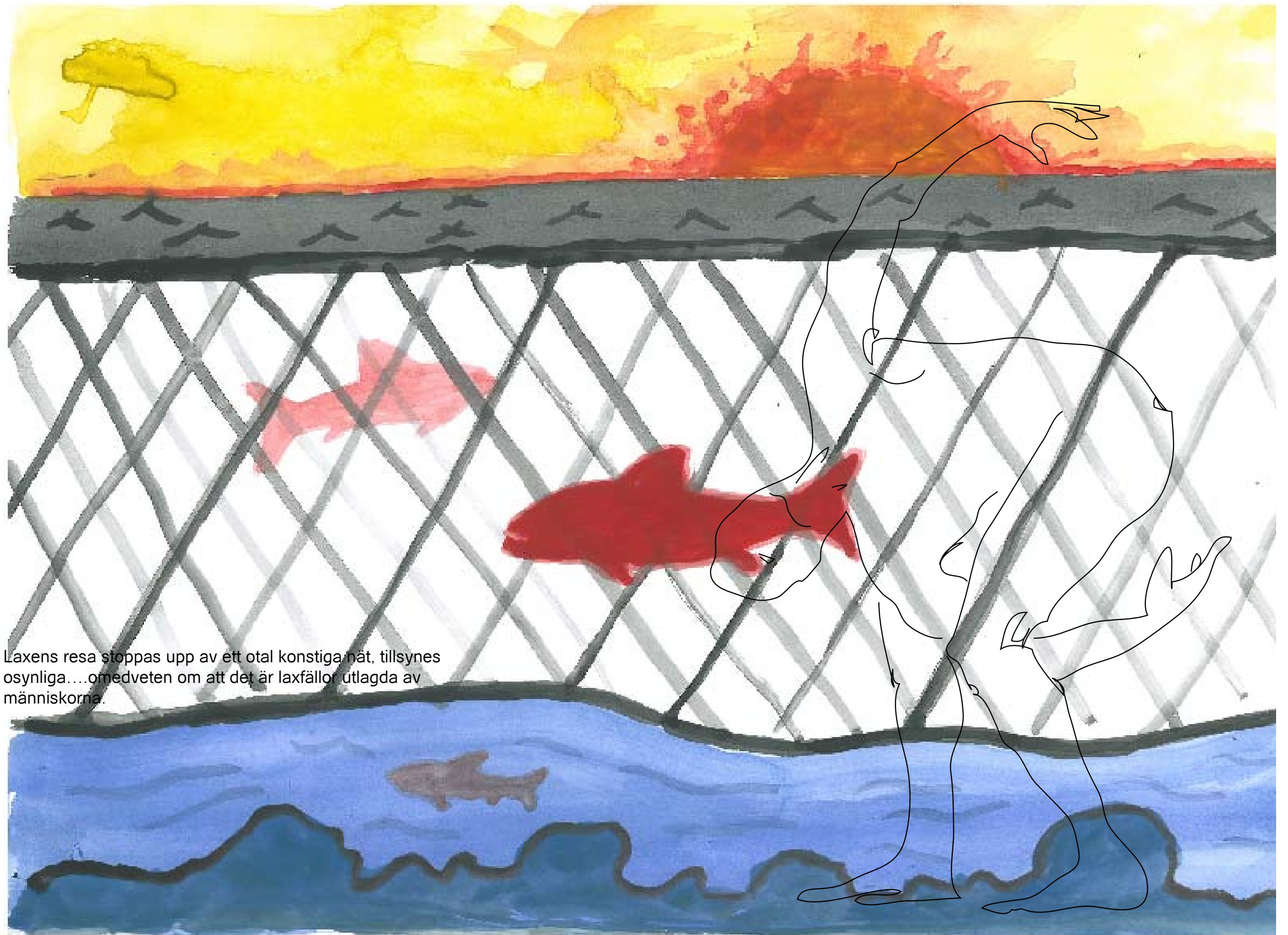

9. Nu börjar resan hem – alla celler i Laxens kropp tänker bara på en enda sak .....jag måste hem.

Nu skall den med alla sina erfarenheter – hem till den plats där den en gång kläcktes. Den är fulladdad med längtan och förväntningar – den är medveten om att resan är lång.

Den simmar upp mot den plats där den en gång föddes
....Omedveten om de faror som kantar resa upp.....omedveten
om att människorna vill bygga ett kärnkraftverk invid
älvmyningen.

Laxens resa stoppas upp av ett otal konstiga nät, tillsynes osynliga....omedveten om att det är laxfällor utlagda av människorna.

När laxen når älvmynningen ....så möter den där en hotfull svart skugga.....

10. Den når älvmynningen och tränger in – upp genom forsen i Korva. Kyrkklockorna i Björkökyrka ringer..... en hyllning till laxens återkomst.

Upp genom älven – snart stundar det stora provet – Kukkolaforsten. Laxen är redo – nämlängtan stor. Forsen frestar på krafterna....den lägger sig emellanåt bakom stenar för vila och återhämtning – sen kastar den sig ut och simmar kraftfullt mot strömmen. Medveten om att endast döda fiskar flyter med strömmen.

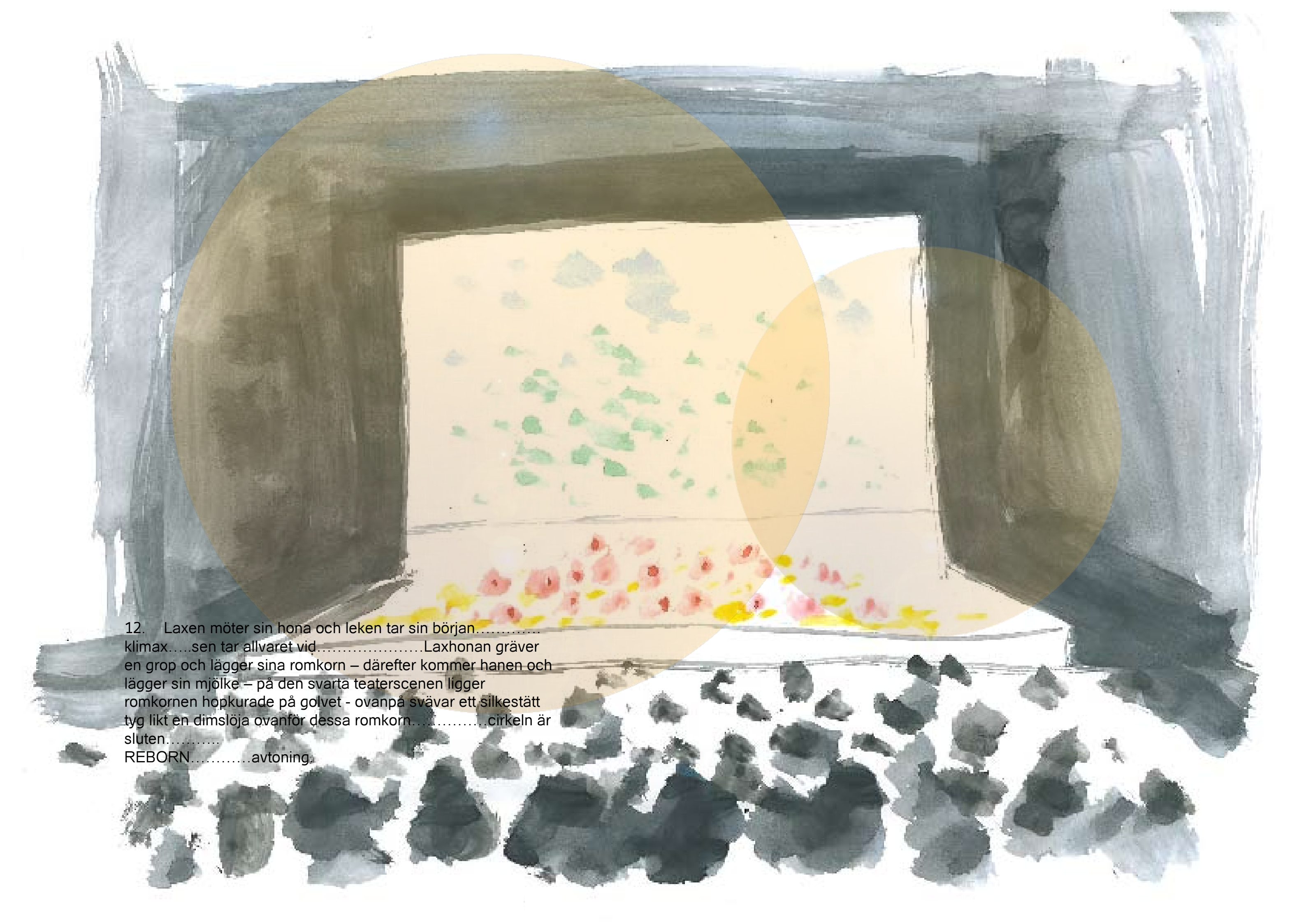

11. Ovan forsen – trötthet – vila – sakta långsamma rörelser.
Rast, vila ingen rö – den måste hem. Hemlängtan driver den
upp i älven. Till slut når den fram till det vattenrum där den en
gång lekte som laxyngel – tårarna kommer. Mamma, pappa,
Gud allsmäktige fader här kommer jag .....

Fjällvråkens skrik drunknar i dansbanans finska dragspelsmusik
– myggorna surrar och vi du och jag blickar ut över en dalgång
– kom och sätt dig här så skall jag tala om för dig, varför jag
håller dig så kär.

12. Laxen möter sin hona och leken tar sin början.....
klimax.....sen tar allvaret vid.....Laxhonan gräver
en grop och lägger sina romkorn – därefter kommer hanen och
lägger sin mjölke – på den svarta teaterscenen ligger
romkornen hopkurade på golvet - ovanpå svävar ett silkestätt
tyg likt en dimslöja ovanför dessa romkorn.....cirkeln är
sluten.....
REBORN.....avtoning.

Romkornen ligger åter på scen – men nu lägger sig mjölken
ovanför som en dimslöja .....somen dansande, svävande
älvor.

